

NOVICA

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v saboto 24. februarija 1855.

List 16.

Moje skušnje z drênažo.

(Konec.)

Ker travnik ni lepo raven bil, smo tam, kjer je bil viši in kjer skor nič trave rastle ni, odkopali in pridobljeno zemljo tam, kodar so prej zmiraj mlake stale in nič kot loček rastle ni, nasuli; z ostalo zemljo smo pa še ob obeh mejah in po sredi med že zasutimi grabni enmalo prisuli, tako, da svet od vsih strani enmalo proti grabnom ali drênažnim kanalom visi. Tako je voda od vsih strani prisiljena, se proti cevem stekati ¹⁾.

Rajtinga za to delo je prav lahka in kratka, le opomniti moram, da v ti rajtingi poravnanje sveta (planiranje) in pa trebljenje grabnov drugo pot, ko so se zasuli, ni zapopadeno, ampak le to, kar samo drênažo zadene, ako bi bilo vse po sreči šlo.

Za rezanje 367 sežnjev grabna, seženj po 2 krajc. 12 fl. 14 kr.
za 160 dil, po 13 čevljev dolzih, po 5 kr. 13 „ 20 „
za 1500 cevi Nr. 6, 1000 po 12 fl. . 18 „ — „
za 700 cevi Nr. 4, 1000 po 18 fl. . 12 „ 36 „
za 2 mecesnove cevi, po 9 čevljev dolge, po 2 fl. 4 „ — „
za položbo 367 sežnjev cevi in za zasi-panje grabnov, seženj po 3 kr. ²⁾ . . 18 „ 7 „

Stroški skupej 78 fl. 17 kr.

Drênažni svet ali prostor travnika je dolg 186 sežnjev in 3 čevlje, širok 12 sežnjev in 1 čevlj, to je 2269 kvadrat-sežnjev, tedaj pride od ravno imenovanih stroškov na seženj obilo 2 krajc., ali pa na oral 55 fl. 12 kr.

Ljubi bravci! bote morda rekli: ta nam je veliko namazal ³⁾. Pa vendar je gola resnica. Jez mislim, da z manjšimi stroški bo malo kdo grabne vrezal, cevi položil in grabne zasul, namreč po 5 krajc. podolzen seženj grabna. Kar cevi vtiče, imajo one svoj kup, zeleti bi bilo, da bi cenejši bil!

Tudi zna kdo rêci, kdor hoče le na videz delati, pa le zato, da se zamore bahati, da ima drenaženi travnik, da so grabni preblizo vkup. Res je, na ti senožeti, pri ti širočini, bi bil po sredi en kanal zadost, pa bi mogel biti 6 do 7 čevljev globok. Ali na

¹⁾ Znabiti da tudi to napêno ne bo; sicer je pa po skušnjah poterjeno, da veči del vode v cevi pride od podzemeljskih strani, ker je voda razpušena po zemlji. Berž ko ne bi se utegnilo v tacih neškah po silnem dežji ali kaki plohi vode preveč nabirati; pri novih jarkih, dokler je zemlja še rahla, se to ne zgodi tako obilno, pozneje pa se rado primerja.

²⁾ Pokladanje cevi plačevati po sežnjih ni nikoli varno, ako ni gospodar sam delavcem zmiraj za petami; da si delavci več prislužijo, delajo hitro in nemarno; nemarno pokladanje cevi pa pokvariti utegne celo delo.

³⁾ O tem računju sledeče omenimo: dil je le malokje pokladati potreba; tedaj se stroški večidel za toliko zmanjšajo, kolikor dile veljajo; ker 1000 ozkih cevi z natikami vred velja sedaj 12 fl. (pa mislimo, da bojo bolji kup, ker v Ebensee-u pri Gmundnu posebno dobre cevi prodajajo po 4 fl. 30 kr.), tudi drenaža ne bo dražja, ako se cevi sklepajo z natikami. To pa je nasproti tudi res, da je gosp. Pajk delo opravil brez inženirja, kteremu bi mogel kakih 8 do 10 fl. (za 4 ali 5 dni po 2 fl.) plačati. Vred.

to vprašam: je li bi bili tudi stroški manji, ko pri unih dveh? Na vsako vižo bi bilo treba dolgo čakati, da bi si bila voda, od mej 6 sežnjev deleč, po goli in od nekdej napiti ilovci pot naredila; zraven bi pa vendar pri obeh mejah travnik še premoker bil, ker na obeh sosedovih senožetih večne mlake stojé, kakor so tudi na moji pred drênažo stale. J. Pajk.

Gospodarske skušnje.

(Kako naj gospodar ceni tele, ki ga hoče mesarju prodati?) Teleta se dražje ali cenejše prodajajo, kakor je ravno tisti čas cena telečjega mesa. Vendar gospodar, kteri misli tele mesarju dati, pri vsem tem prav ne vé: ali mu ga mesar plačuje tako, da ga ne bo preveč pritisnil, pa tudi: ali ga mu gospodar sam ne derži predrago, da mesar ne bo mogel izhajati. Dobro bi tedaj bilo, ako bi gospodar kaj stanovitnega o tem imel, da bi se vedil pri ti kupčiji tako ravnati, da bo za-nj in za mesarja prav.

„Wochenbl.“ česke kmetijske družbe naznanja neko tako vodilo po skušnjah, ki jih je v živinoreji izvedeni gosp. fajmošter K. Fischer napravljaj. Ključ k spoznanji tega vodila je, da se vé primera žive teže teleta s tako imenovano mesarsko težo. In ta primera po skušnjah Fischerjevih je, da na 10 funtov žive teže se smérjajtati le 6 funtov mesarske, ali od vsacih 10 funtov žive teže se imajo odšteti 4 funti. Živo težo pa vsak gospodar lahko zvé, če tele zvaga. Postavimo: tele živo vaga 90 funtov, to je 9krat 10. Od vsacih 10 funtov se odštejejo 4 funti, da se zvé mesarska teža; 4 od 10, ostane tedaj 6; namest 9krat 10, kakor pred pri živi teži, moramo tedaj zdej poštevati 9krat 6, to znese 54 funtov mesarske teže. Če se, postavimo, funt telečjega mesa prodaja po 12 krajc., bo mesar skupil iz telečjega mesa 10 fl. 48 kr. — V to rajtingo pa se ni vzeta koža, ki zna veljati čez 2 fl., glava, ki jo proda posebej, pljuča, jetra itd., kar tudi še znese skor goldinar.

Po ti prerajtbi se lahko zrajta dobiček, ki ga bo mesar imel, če se tele po ti in ti ceni proda. Da pa pošten dobiček mora imeti, vsak razume.

(Gnojnica živinsk živeš). Zboru gospodarske družbe v Potsdamu je inšpektor Neuhaus naznanil, da je, potovaje po Belgii, v okolici Courtajski, vidil kmete napajati govejo živino z gnojnico, v kteri so bile raztopljene lanéne preše in pa olove tropine; terdili so mu, da po taki piči krave naj več molzejo. Z gnojnico gnojiti polje, se zdí ondašnjim kmetom potrata, zato jo vjemajo v grabne in jo napeljujejo potem v kadi za pijačo govedom. — To je pač čudna piča!

(Mjilo ali šajfa iz divjega kostanja.) Naj vzame pridna gospodinja 1 funt divjega kostanja, naj ga dobro posuši, potem pa drobno raztolče, ter naj vlije na-nj 4 bokale vode, ktera naj stoji 8 dni čez kostanj, pa med tem se večkrat premeša. Potem naj vodo precedi, in dobila bo nar boljšo in nar cenejšo žajfnico.

(*Ne draga pa varčna oljenka.*) Varčno oljenko ali lampico si vsak človek lahko sam naredi. Naj vzame kupico ali kozarček (iz kakoršnega se žganje pije), napolne naj ga na pol z mokrim peskom, in na pesek naj vlije loja ali ribje masti ali olja do verha; v sredo naj vtakne lesen klinček, debel kakor peró, kterege je prej z volno ali predivom bil ovil. 4 loti masti gorijo po takem 7 ur.

Nasvèt višje slovníčnice sodnije.

Ko sem nedavno glasovito in zanimivo „abecedno vojsko“ leta 1833 prebral, se mi je vsililo uprašanje: čigava je prava? ali prav za prav: kaj so možje s toliko potrato učenosti dognali in dogotovili? — Spet se je zagnala v „Novicah“ kaj imenitna in hvale vredna slovníška pravda in verli in veljavni pravdosredniki jo podpirajo. Z veseljem prebiram in nasledujem bistroumne dokazovanja, pa tudi tu mi na misel pride uprašati po veljavnem sodniku, kterege modri in pravični razsodbi se bote podvergle stranki in občinstvo. Očividno je, da vspéh tacihi slovníških razsedovanj mora djansk biti; njih namen je namreč najti gotovo stanovitno pravilo v podlago čistega in dobrega pisanja, v tem ko se pri družih znanstvenih preiskovanjih, postavimo, zgodovinskih, morebiti le gola resnica išče brez posebnih ali saj ne tako očitnih djanskih nasledkov. Dvom buditi, staro zametovati, novo postavljati — ni zadosti, treba je tudi, da se ga vsi poprimejo. Večina bravev ne zna iz dveh, treh ali več dolgih učenih sostavkov posneti pravila; izmed bolj učenih pa bodo eni za tim, drugi za unim potegnili in zmešnjava bo zmiraj večja, akosi bo vsakdo sam pravila koval in posnemal. Tega mi ni treba na široko dokazovati; zavernem bravece na nar novejše spise in v njih različno rabo v in u, š in šč, l in lj itd. Večkrat nam pridejo knjige v roke, sicer polne zernja in soka, pa kaj, ko moramo v vsaki versti slovníčne pravilnosti pogreševati! Marsikteri, ki želi slovníške temeljitosti, saj mora obupati pri vednem majanji in mučni negotovosti sedanji.

Po ojstri doslednosti gotovost, stanovitnost in temeljitost doseči: to mora biti naloga naših jezikoslovcov in slovníčarjev, ki naj bi jo, berž ko je mogoče, spolnili. Kaj bi bilo tedaj, ko bi se iz učenih sostavila pooblastena komisija, ktera naj bi vse slovníške zadeve razsojevala in razreševala? Uterdilo naj bi se nar popred, kar se še maja, in kolikorkrat bi se v kterem koli listu kaka pravda zagnala, naj bi ona vse „pro“ ali „contra“ na svoje rešeto djala, dobro pretresla in saj začasno občeveljavno pravilo postavila, po kterem naj bi se vsakteri ravnal, kdor kaj piše. S tem njenim izrekom pa bi se ne zaklenile vrata daljnim preiskavam in pravilo bi imelo svojo vezivno moč, dokler bi nam kdo kaj boljšega ne skazal, kar bi sopet komisija morala še le poterditi in posvetiti, potem ko bi uno overgla. Menim, da tako ravnanje bi se ne moglo samovlastno „oktroiranje“ imenovati. Kakor smo se že skoraj zedinili v starih ali, kakor drugi pravijo, v novih oblikah, ravno tako mislim, da bi potem ne bilo težko v vsem do zadnje čerke doseči zaželjene edinosti. Se vé, da bi morale razne narečja posamnih slovenskih kotov svoje posebnosti občnemu jeziku darovati in svojo čast iskati v čisti edini slovensčini. V izgled naj nam služi Goriško, ktero, dasiravno marsikako zernice v sebi hranuje*), vendar je vselej prikimalo k vsemu, kar se je v Ljubljani, Celovcu ali na Dunaji na dan spravilo. Ako se ne motim, so tudi Francozi in Italijani (accademija della Crusca) svojima jezikoma po taki poti veljavo pridobili,

*) Memogredé opomnim, da raba sedanjega časa glagolov „doversivnih“ v pomenu prihodnjega, je pri nas okoli Gorice tako v navadi, da, ako bi kdo rekel, postavimo, „bom prišel“, „ne bom pozabil“, namesto „pridem“, „ne pozabim“, bi se slehernemu zdelo to čudno in prisiljeno govorjenje. Pis.

bili, ki jo zdaj vés svet spozna in čisla. Kar svetvam, ni tudi nič posebnega; imamo menda dovolj mož, na ktere se smemo s ponosom ozirati, mož priznane veljave. Ti naj se tedaj združijo, naj se ustmeno ali pismeno posvetujejo in v vsaki, slovensčino zadevajoči zadevi svoje preudarjeno mnenje slovesno izrečejo, mi pa jim — zaupajmo! Mislim, da vendar bo bolj lahko pet ali k večem deset glav pod en klobuk spraviti, kot kakih sto ali dve sto. Vsaka dognana slovníška resnica pa bi se morala natančno, s kratko pa jasno besedo v članke spraviti in to bi bila doklada slovnícam našim.

Slovinci prevdarite. Brez terdne podlage, brez občeveljavne slovníce, ktera mora biti pisatelju zakonik, naše slovstvo ne bode cvelo. Dajte zdaj še tem učenim možem ime in — „višja slovníčna sodnija“ (akademija) je ustanovljena. A. M—č.

Tihe želje in še en nadležén svèt za nameček družtvu sv. Mohora.

Perva iskrena želja moja in gotovo vsih rodoljubov je, da bi družtveni odbor svojim udom živo na serce položil: naj bi ljudstvo prav pridno soznajali s knjigami, ki jih sl. družtvo izdaja, da bi se tako njegov blagi namen čedalje bolj in obsirniše spolnoval v korist in blagor naroda slovenskega.

Druga želja — pa skoraj si je na glas ne upam povedati, pa vendar, ker ni samo iz moje domišljije, še manj pa iz slabega namena, jo bom izustil — druga želja vsih, s kterimi sem imel priložnost o tem govoriti, pa je, da bi bile vse družtvine knjige v čistejši slovensčini pisane, da bi je namreč ne zavijal vsak pisatelj po narečji svojega kraja. Večkrat so mi bile že knjige naj lepšega zapopadka ravno zavolj tega neprebrane nazaj prinesene. Ko sem nekoga enkrat prašal: je li so mu bile vseč? mi brez ovin-kov reče, da zunaj njega jih nobeden njegovih ni mogel hrati*), in smehljuje še pristavi: lepe so sicer, samo preveč „oj-ov“ in „koj-ov“ je noter.

Spremen na priliko: a v e, u v o itd. res včasih stavek prav neumeven dela, zlasti za priprostega kmetiča. Pa tudi meni se je že naključilo, da sem mogel dvakrat stavek brati. Tako ni zdavnej kar sem nekje bral: „koje so grozno močili“ in se nisem prec spomnil, da pomeni: „ktere so grozno mučili“. Močiti in mučiti, odmakniti in odmekniti itd. pri nas vse kaj družega pomenja. Obljubim, da bi priprost čitatelj „močenik“ brez pomislika „močnik“ bral. Tudi kar lepoglasje zadeva, bi jez mislil (pa nikomur nočem svojih misel siliti), da veliko prijetniše je slišati: „Jezus je šel s svojo božjo materjo Marijo v Jeruzalem“, kakor: „Jezus je šel s svojoj božjoj materjoj Marijoj...“

Edinost povsod lepa čednost bi tudi tukaj ne bila od več. Prav neprijetno je dostikrat slišati: „Te bukve niso za nas pisane“; pa zraven je tudi škodljivo, ker se (kar iz skušnje govorim) dostikrat naj lepše knjige edino s tem izgovorom na stran devajo. V bukvah, ki so v občni prid namenjene, gotovo ne more in ne smé vsak svojega narečja iskati; če pa v vsaki nahajamo edinega, kteri se po vsih knjigah, ko vés ljubezni vije, se menda tudi nobeden ne more in ne smé pritožiti. Naj bi tedaj slovenskim pisateljem za občnost in prihodnost enmalo bolj mar bilo, — naj bi se ne poznalo prec na prvi strani, da so bukve v Ljubljani, Celovcu ali Gorici tiskane. Pri Nemcih so knjige vse edine pisave, naj pridejo na svetlo na Dunaji, v Monakovem ali Berolinu, dasiravno ima tudi po Nemškem vsaka deželica svoje narečje, kakor so „Novice“ enkrat v izgledih prav jasno do-

*) Dosti dosti pa imamo tudi tacihi čitateljev, ki čistega slovenskega jezika ne razumejo in le hočejo, naj se jim „bukve drukajo v njih šprahi“. Indicit in Scyllam, qui vult evitare Charybidim. Vred.